DE VITA HERCULIS FRANCISCI DANDINII COMMENTARIOLUS

Angelo Fabroni

DE VITA
HERCULIS FRANCISCI DANDINII
COMMENTARIOLUS.

ROMÆ AN. MDCCLXVII.
TYPIS KOMARECHIANIS.

SUPERIORUM PERMISSU.

A 2

Apud

PUD Cæsenates & antiquitate, & gloria majorum clara est Dandiniorum familia, quam ortam Senis nobilissima Ætruriæ urbe in magnis Senensis Reipublicæ motibus in oppidum S. Archangeli primum, mox Cæsenam sæculo XV. venisse hujus civitatis monumenta testantur. Ex hac familia procreatus est prid. non. Nov. anno MDCXCV. Hercules Franciscus Dandinius; natale vero solum habuit Anconam, quod ejus pater Hieronymus in hac civitate duxerat uxorem nobilem & probatissimam feminam

Margaritam Faziolium. Non diuturnum hoc matrimonium fuit, cum mors Herculis quadrimi matrem, & cum ea maternam familiam e medio sustulerit. Ex quo factum est, ut ejusdem Pater in Urbe Veteri alteram duxerit uxorem e nobilissima gente Gualteria, ex qua plures suscepit liberos. Hi omnes Patris diligentia bene instituti sunt; sed cum is videret Herculem docilitate ingenii reliquos superare, Romam misit, commendans & tradens eum fratri suo Anselmo Dandinio, qui erat ex numero XII. virorum, qui in Collegio Signaturæ Justitiæ jus dicunt. Erat Anselmus in adolescentes paullo difficiliori atque severiori natura, quem sic veritus est Hercules Franciscus, ut ad ejus arbitrium & nutum totum se finxerit atque accommo-

modaverit. Tantum vero eidem obsequens evigilavit in studiis humanitatis, ut in iis tempora quoque consumeret, quæ alii concedere solent vel ad festos dies celebrandos, vel ad ludos ceteraque oblectamenta, vel ad ipsam animi & corporis requiem. Hæ erant exercitationes ingenii, & curricula mentis. Quod quoque die legerat, atque a præceptoribus audierat, commemorabat vesperi: in adversaria etiam conjiciebat quæque excellentissima, quæ ex variis seu Italis, seu Latinis, seu Græcis scriptoribus libaverat: nam eodem tempore tribus in his linguis erudiebatur; sed præsertim Latinam excolebat; & hoc maxime ad formandam sibi Latinam orationem conduxisse arbitratus est, quod totos tres Ciceronis *de Officiis* libros Italos prius

 fe-

fecerit, mox Italos factos Latinitati restituerit. In his desudans atque elaborans in morbum incidit; cumque sanguinem evomuisset, vehementer diuque ægrotavit. Vix recuperata valetudine, prætermissa Litterarum studia repetiit. Itaque triennium fere operam dedit cuidam Religioso viro e familia Eremitarum S. Augustini, qui non vulgari cum plausu Romæ Peripateticam Philosophiam tradebat; mox ad rerum divinarum scientiam se applicuit, in eaque quadriennium versatus est, magistro primum Ambrosio Ansano Tontuccio e Dominicana familia, mox Dominico Antonio Braccialdio e Societate Jesu. His quidem Doctoribus plurimum deditus fuit; sed non propterea ullus dies illi ab exercitationibus humanarum Litterarum

va-

vacuus erat. Tali modo cum ad nonum & decimum ætatis annum pervenisset, admirabili quodam ad Juris prudentiam studio concitatus, totum se tradidit viro summo Vincentio Gravinæ. Hoc præceptore non ad jejunam & nudam Juris prudentiam ingressus est, sed ad illam magnam atque uberem, quæ ad cognitionem legum haustam e fontibus adjungit omnis antiquitatis notitiam, verborumque elegantiam. Qua in facultate adeo Dandinius profecit, ut facile illum omnes possent Gravinæ discipulum agnoscere. Magno quoque eidem adjumento fuit Patruus, qui in omni judicio, quod sibi faciendum erat, Herculem non modo participem, sed etiam adjutorem esse volebat: interdum etiam jubebat alicujus caussæ defensionem sci-

ſcipere; neque his contentus ſtatis diebus ad ſe convocabat doctos homines, ſtudioſoſque adoleſcentes, quibuſcum Hercules exercebatur in explananda interpretandaque lege aliqua, diſputandoque in contrarias partes de omni, quæ poneretur, judiciali quæſtione. Hi labores, magni ii quidem, ceſſationem aliquam liberam & plane otioſam poſtulare videbantur ab adoleſcente, cui tenuis erat valetudo. Sed tantus in eo reſidebat induſtriæ, ac ſcientiæ amor, ut ſoleret otii quoque & ruſticationis tempus in ſtudiis conſumere. Hoc tempore multum verſabatur in lectione Ciceronis, aliorumqe antiquitatis ſcriptorum, a quibus ſuppeditari ſibi dicebat, ubi aures dicendi barbarie, quæ in Foro dominatur, defeſſæ conquieſcerent. Quo vero ſtylum
exer-

exercitatione acueret, aureum illud Joannis Casæ opusculum, quod *Galateus* inscribitur ex Italica lingua in Latinam convertendum suscepit. Difficillima profecto res est pro dignitate Latine repræsentare dictionis genus, in quo cum veneres pene omnes Italicæ orationis insunt, tum sententiarum concisæ humilesque comprehensiones, quam rem cum ex Transalpinis hominibus duo Nathan Chitræus, & Nicolaus Fierbertus tentassent, multum quidem absfuit, ut ii perfecti munus interpretis explerent. Nam neque periodi ac numerorum ulla ab iis est habita ratio, nec ullius delectus in verbis, quæ propria, culta, immo quæ non barbara essent, adhibendis. Præter quam quod non semel iis in hac interpretatione conficienda aqua hæsit,

sic

sic ut loca aliqua intentata reliquerint. Nihil est hujusmodi in quo accusari possit Dandinius; quin immo maximis ille extollendus est laudibus, quod talem elucubraverit *Galatei* interpretationem, in qua ubique incorrupta Latini sermonis integritas apparet, & in qua tanta inest suavitas verborum, numerorumque, ut facile possis in ea quasi pictam Casæ in scribendo venustatem agnoscere. Quemadmodum autem natura ex una re aliam educit ejusdem generis, sic labor, quem Hercules Franciscus in *Galateo* impendit, laborem non dissimilem procreavit. Itaque conscribendos suscepit latinos Dialogos de quibusdam officiis ad urbanitatem pertinentibus, ut esset unde ad ea, quæ in hoc genere *Galateus* tradiderat, præcepta corollarium adde-

re-

retur. Quæ autem docuit in his Dialogis Dandinius voluit illa exemplis declarare. Quare plurima Græcorum, Latinorum, Italorumque Scriptorum loca in medium profert, conferensque rusticitatem unius cum alterius urbanitate (fecit hoc idem Casa in quibusdam Dantis & Petrarchæ carminibus) quid cavere, quid sequi nos deceat ante oculos ponit. Scribendi ratio, quam in his Dialogis adhibuit, est culta, pura, suavis, lenis, & pressa, sine inopia & jejunitate, satisque apparet Dialogos Ciceronis Philosophicos, quod & ipse in Præfatione testatum voluit, sibi proposuisse ad imitandum. In primo Dialogorum, ut de singulis pauca perstringamus, reddit & exponit rationem, quare *Galateum* ex Italico Latinum fecerit; nonnulla

nulla quoque persequitur de perfecta interpretandi ratione, & simul ostendit rem esse magni laboris ac difficultatis. In secundo multis probat rationibus, quarum plerasque ab Aristotele mutuatus est, urbanitatem virtutem esse, ejusque præcepta e morali Philosophia deduci. Dicturus sigillatim de quibusdam urbanis officiis initium ab iis sumit, quæ in salutatione, & in primis congressionibus observanda sunt. His tertio in Dialogo expositis, transit ad ea, quæ ad sermones, & ad ornatum ac gestum corporis pertinent, in iisque explicandis totus versatur Dialogus quartus. Demum quintus tribuitur explicationi convivalis urbanitatis, de qua utilissima præcepta dat; neque negat plura eorum, illa præsertim quæ sunt de convivali sermone, se ex Plutarcho sumpsisse,

pfiffe, quoniam ejus convivia, magis quam aliorum antiquitatis Philofophorum, funt exculta officiis urbanitatis. Neque eft prætereundum, multa in his Dialogis occurrere, quibus Auctor oftendere conatus eft, Virgilium in iis ipfis rebus, quas ab Homero mutuatus eft, hunc longe multumque fuperare (loca enim utriufque inter fe conferuntur) obfervatione decoris, urbanorumque officiorum. Placuit Dandinio opus hoc infcribere *Otium Aricinum*, propterea quod in Aricino illud elucubraverat iis feriarum forenfium temporibus, quibus ibi cum Patruo rufticari folitus erat. At priufquam hæc perficeret atque ederet, aliud confcripfit opus, quod & fibi & Patriæ gloriofum fuit. Etenim adnotationibus illuftravit Hiftoriam Cæfenæ, quam Italice

lice scripserat Cæsar Brixius, & Franciscus Maria Facinus in Latinum verterat. Profectò Brixius nimis properans ac festinans pleraque in hac Historia nonnisi summatim attigerat, quæ ut dilatarentur, plurimum ad laudem illius Urbis interesse Dandinius putavit. Ille igitur multa in medium protulit testimonia ac monumenta, neque ea minuta, sed gravia & grandia, quæ mirabiliter Brixium, resque Cæsenatium illustrant. In his adnotationibus sunt nonnullæ, quæ non solum explicant hominum res gestas, sed etiam qui fama, nomine excelluerint, & de eorum vita & natura haud pauca commemorant. Optasset Dandinius illustrium familiarum origines subtexere, sed cum Brixius nullum sibi ad hanc rem aditum dedisset, supersedendum duxit.

xit. His confectis adnotationibus, egit cum Batavis Typographis, qui curam sustinebant edendi *Thesaurum Antiquitatum & Historiarum Italiæ*, ut eæ cum Brixiana Historia in *Thesaurum* illum referrentur. Quod facile obtinuit. Quare autem idem sub ficto Herclei Dinundæ nomine latere voluerit, non satis scio. Verum is suis Civibus diu haud potuit occultari. Hi pro tali munere in Dandinium grati nihil sibi reliqui fecerunt, ut sua in illum amoris, ac studii constarent officia; ac præsertim honores eidem tribuerunt amplissimos eo tempore (id fuit anno MDCCXXIV.) quo ille ad eos venit, ut lauream, ceteraque doctrinæ insignia acciperet. His ab eo acceptis cum præclaro indicio præstantissimi ingenii & perfectæ eruditionis, in eam præ-

sertim curam incubuit, ut valetudini consuleret, patriique cæli aspirationem adeo salubrem expertus est, ut qui non bene sanus, gracilisque Roma profectus fuerat, valens, pinguique habitu ad eam septem fere post menses redierit. Hoc tempore magnam junxit amicitiam cum Alexandro Cecchinio viro non solum scientia Juris, quod in Urbe magna cum laude exercet, sed etiam optimis artibus eruditissimo, & cum eo quasi quamdam societatem, & communicationem studiorum instituit. Optasset ille per omnes recentiorum Juris Interpretum libros excurrere, sperans se multa ab eorum fontibus posse haurire, quæ immensam suam proficiendi sitim explerent, sed obstabat Patruus plus æquo antiquitatis amans, verensque ne ab iis præsertim, qui

qui Jus naturæ & gentium tractarunt, adolescens summa integritate & innocentia pravis imbueretur opinionibus. Itaque si quem horum Scriptorum is in manus sumebat, occulto id facere cogebatur. Ab Juris exercitationibus disjungebat se interdum, seque ad mansuetiores Musas referebat. Hinc Latinæ quædam Orationes sunt nobiles atque elegantes, quæ alieno nomine sunt editæ. Vel antea jam Hercules Franciscus dederat speciem sui ad eloquentiam ingenii in ea, quam an. MDCCXVII. in Patria habuit, Italica oratione de Principe Eugenio, laudans & efferens eum a fortitudine, prudentia atque pietate. Idem cum cooptatus fuisset in Academiam Quirinorum, vernacula quoque oratione disseruit de antiquorum Fecia-

lium jure, quæ quidem oratio & elegantia & eruditione omnibus probatissima fuit, aditumque ei patefecit ad amicitiam Cardinalis Laurentii Corsinii, qui eidem Academiæ præerat. Neque studiis eloquentiæ contentus attigit Poeticen quoque, sed quæ condidit carmina seu Itala, seu Latina, quamvis ea concinna sint & elegantia, declarant tamen eum caruisse illo quasi furoris afflatu, sine quo Democritus, ut est apud Ciceronem, quemquam Poetam magnum esse posse negat. Interim Dandioius, iubente Patruo, consilia inire cœpit ducendæ uxoris, duxitque in Patria an. MDCCXXX. Isabellam Fattiboniam feminam virtutibus & nobilitate claram, cum qua ad extremum vitæ spiritum vixit conjunctissime, & ex qua undecim suscepit libe-

liberos. Sexto mense postquam has nuptias contraxerat Hercules, Patruum amisit, a quo ex asse heres factus est. Hæc res illi caussa fuit magnarum perturbationum, propterea quod Pater in liberos, quos ex secunda procreaverat uxore, propensior iniquo ferebat animo hos fratris sui bonorum exheredes esse. Itaque non sinebat Herculem nisi tenues ex hac hereditate percipere fructus, quibus vix se suamque familiam sustentare posset. Quibus angustiis cum premeretur, maximum in sua virtute, suisque in studiis levamentum reperiebat. Cum jam non amplius Urbem cogitaret, ac sedem domiciliumque suum in Patria collocasset, in hoc sibi quam maxime elaborandum putavit, ut sui cives essent opera, studio ac labore suo doctiores.

Itaque domum suam tanquam ludum quemdam aperuit non solum Jus discere cupientibus, sed etiam omnibus iis, qui se ceterarum doctrinarum, optimarumque artium amatores profiterentur; horumque utilitati, quo magis prospiceret, eadem in domo sua Academiam instituit, cui *Philomatorum* nomen imposuit. Academicis leges quasdam dedit; has vero ita scripsit, ut haud pauca earum verba retineant venerandam illam antiquitatis effigiem, quæ in XII. Tabularum legibus est expressa. In hoc quoque magnopere profuit civibus suis, quod omnibus de jure consulentibus respondebat, quodque illo arbitro ac disceptatore plures diremptæ sunt lites. Accidit interea, ut Cæsenates singularibus a CLEMENTE XII. ornati beneficiis (per eum enim

enim gradus, honores, juraque amplissima, quæ sibi adempta fuerant, recuperarunt) æternis vellent monumentis memorem ac gratum animum suum testari. Itaque tanti Pontificis simulacrum e marmore in Prætorio positum fuit, & invitati ii, qui laude ingenii in ea civitate florebant, ad ejusdem Pontificis munificentiam celebrandam cum soluta, tum obstricta pedibus oratione. In hac re præcipuæ partes fuerunt Dandinii. Nam is Latinam attulit orationem; attulit quoque Latinum carmen, & elegiam, quæ quidem omnia scripta sunt elegantissime & sententiis & verbis. His ille rebus effecit, ut maxime coleretur a civibus suis. Multa quoque & ornate & honorifice de eo prædicabant absentes, ad quos aut fama de illius doctrina, aut ipsius

ſcripta pervenerant; florebatque jam doctiſſimorum virorum familiaritatibus. Sed non magis vir doctus, quam bonus paterfamilias haberi ſtudebat, quam utramque laudem collegit eo, quem ut filiis ſuis præſertim conſuleret Latine & Italice ſcripſit Dialogo de ratione pueros adoleſcenteſque erudiendi in bonis artibus ac diſciplinis. Argumenti utilitas hortatur nos, ut plura de hoc libro referamus, quam inſtituti noſtri ratio poſtulare videtur. Statuit primo delectum haberi oportere ingeniorum, quæ idonea ſint ad bonas artes ac diſciplinas adquirendas; hæc benigne liberaliterque inſtituenda, cum permagni referat, ut ſuos præceptores ament, & cum voluptate ſtudia litterarum excolant. Tranſit inde ad rationem docendi, tradendique

que præcepta, aitque hanc ita esse temperandam, ut brevis sit, ut commoda, ut jucunda adolescentibus. Jure igitur ac merito eos vituperat, qui sinunt pueros plures annos in unius Latinæ linguæ rudimentis consumere, cum Latinæ orationis formandæ regulas ab usu, & consuetudine Latinorum Scriptorum petere necesse sit. Hinc jubet pueros postquam capita quædam præceptorum grammaticæ perceperint, quæ certa sint, firma ac stabilia, statim duci ad classicum aliquem Scriptorem, quem sine intermissione versent, memoriæ tradant, in Italicum sermonem convertant, habeantque veluti unum ex familia, quocum magistri ope familiarissime loquantur ac vivant. Explicat quibus gradatim libris uti illi debeant, existimatque initio iis mini-

me

me attingendos esse Poetas, ne poeticas locutiones solutæ orationi incautè admisceant, & monstra quædam pariant. Postea vero quam adolescentes in suavi non minus, quam utili elegantissimorum librorum lectione ita se exercuerint, ut jam non Latinam tantam orationem, sed etiam illius veneres sint assecuti, censet iis dandam esse operam Dialecticæ. Non tamen vult eosdem misere torqueri illis spinosis disputationibus, quas barbari quidam Scholastici invexere, quare ipsos delegat ad Arnaldi librum, qui inscribitur, *Ars cogitandi*, aut ad *Institutiones Logicas* Jacobi Facciolati. Morem disputandi in contrarias partes non negat plurimum habere utilitatis ad acuenda ingenia, verum placere sibi, ut ea in quæstione ponantur, quæ pertinent

tinent ad hominum mores, aut ad civilem populorum societatem. A Dialectica ducit adolescentes ad Geometriam, cujus inter ceteras utilitates illam potissimum recenset, quod mentem sic informet, ut hæc rectum ordinem agnoscat ac sequatur in omni scribendi loquendique ratione. Hoc confecto cursu, tunc jubet adolescentes ingredi stadium Rhetoricæ ac Poeticæ, quarum artium præcepta ex lectione maxime optimorum tum Oratorum tum Poetarum haurienda esse putat. Optare se dicit, ut hoc tempore Græcas litteras cum Latinis iidem conjungant; quædam, eaque utilissima, allata Julii Pogianii viri docti epistola, disserit de recta ratione imitandi veterum scripta, cujus rei exempla permulta profert, quæ manu veluti ducunt

cunt adolescentes cum ad recte inveniendum, tum ad scribendum eloquenter. Hæc sunt curricula, hæ exercitationes, in quibus ingeniosi adolescentes, qui mansuetioribus musis initiari cupiunt, versari debent. Neque iis quoque deest, qui ad majores facultates aspirant, nempe ad Philosophiam, reconditiores res Mathematicas (his tamen rebus ille non erat nisi leviter tinctus) Theologiam, Pontificium ac Civile Jus. Indicat enim quibus libris tanquam ducibus uti debeant; & hoc ignoscatur velim Jurisconsulto, quod de sola Juris prudentia plura tradat, quam de ceteris omnibus, quas memoravimus, disciplinis. Nihil vero in hoc libro ponit Hercules Franciscus, cujus continuo rationem non proferat, quanquam paucis aliquando com-

comprehensam. Qua in re imitari voluit scientiæ Juris Civilis conditores illos elegantissimos Alfenum, Papinianum, Ulpianum, ceterosque, in quibus assidue legendis fatetur ipse multum se & posuisse temporis, & hausisse voluptatis. Satis de hoc libro dictum erit, si hoc unum adjunxero, mihi affirmasse hominem, qui fuit intimus Dandinio, hunc auctorem esse Orationis de moderanda studiorum ratione, quæ in eundem librum relata est, quæque Marco Turrio in Archigymnasio Romano Juris prudentiæ Interpreti tribuitur. Quoniam vero hanc susceperat personam Hercules Franciscus, ut optimæ adolescentium institutioni consuleret, rem perquam utilem se facturum putavit iis, qui ad Juris prudentiam exercendam se applicue-

cuerunt, si rationem traderet declinandi immanes illos barbarismos, quos perversa consuetudo in forum invexit. Quid sunt porro *apodiare*, *retinere sub manica*, *antidata*, *cavamentum*, *palata*, *unum petium terræ*, *depositare in banco*, *reportare suum recapitum seu receputam a bancherio*, *juvenis negotii*, *defectus non adimplementi*, *tractamentum*, *repartimentum*, *deducere prætensionem*, & innumera alia hujusmodi fœdissima monstra? Hæc acriter persequitur Hercules Francifcus in eo quem confecit Dialogo, *de Forensi scribendi ratione culta atque perspicua*; & ex Pandectarum libris, tanquam ex narthecio, promit medicamenta, quibus ista sanari possit contagio. Optandum esset quidem ne Dandinium forensem barbariem emendare

dare ingressum e cursu ipso aliæ res tum privatæ tum publicæ revocassent. Eodem ferme tempore edidit commentariolum, *de ea distribuentis Justitiæ parte, quæ in præmiis largiendis versatur*. Quærere solebat Dandinius, quid esset, cur, cum multa Theologi, Philosophi, ac Jurisconsulti scripserint de Justitia, hanc partem, in qua magna est laus atque utilitas, aut prætermiserint, aut non nisi leviter tetigerint. Facturum igitur se operæ pretium existimavit, si in id incumberet, ut ostenderet, in præmiis largiendis certas Justitiæ regulas esse, quas negligi nec æquitas nec honestas patitur, adeo ut qui meritus honores non ferat, tam conqueri possit, quam is cui pactum non servetur, aut data in stipulatione fides frangatur. Docte

eru-

eruditeque examinat ad præmium obtinendum quid ætas, quid genus, quid majorum præclara gesta, quid natale solum, quid propria conferant merita; & quæ demum honorum petitio honesta existimanda sit, & distribuenti Justitiæ consentanea. Hunc porro commentariolum nuncupavit Triumviris Patavinæ Academiæ, totiusque rei litterariæ Moderatoribus: rationem autem nuncupandi hanc se habuisse dicit, quod ii se præberent exemplum illius Justitiæ tum in eligendis viris insigni doctrina præstantibus, qui eo in Gymnasio publice docerent, tum in præmiis pro cujusque merito concedendis. Illi certe hanc laudem meruere, cum anno MDCCXXXV. eximio quingenorum florenorum præmio Herculem Franciscum invitassent ad interpretan-
dos

dos eodem in Gymnaſio Pandectarum & Juſtinianei Codicis libros. Accepit ille conditionem, & quod eſſet honeſtiſſima, & quod illius accipiendæ ſuaſor eſſet atque impulſor Joannes Baptiſta Morgagnius vir ſibi maximis amoris vinculis conjunctus. Patavium igitur cum uxore & liberis Autumno ejuſdem anni conceſſit; & quamvis vir modeſtiſſimus illa ſe commoveri exedra diceret, in qua præſtanti doctrina homines conſediſſent, talem tamen ſe præbuit, ut ſuperiorum gloriam aut vicerit, aut certe æquaverit. Ex quo factum eſt, ut ad ſtipendium quingenorum florenorum ducena breve poſt tempus adjungerentur, utque ad impoſitum munus hoc quoque novum adderetur, explicandi videlicet quidquid Novellis Conſtitutionibus continetur.

Ac ne quis forte quærat quam interpretandi viam secutus sit Dandinius, juvat referre, quæ ipse epistola quadam ad amicissimum suum Josephum Torellum Veronensem scripsit. *Nosti morem interpretandi meum. Cum enim in unoquoque titulo Pandectarum capita, sive leges, universe quidem ad unum genus juris attineant; sed tamen si spectentur singillatim, varia de uno genere juris argumenta complectantur, sic distributa, ut diversas in sedes ea, quæ similia sint, ac sæpe eadem quoque, concurrant: Ego certas conficere classes opportunum censui, duas modo, modo tres, in quarum singulis convenientia inter se quæque capita collocarem: ne primo aliquid attingere, mox aliud diversum, rursusque primum, deinde novum*

vum aliud; iterum ad primum, vel tertium resilire, non sine temporis dispendio, & auditorum molestia, opus haberem: quem ordinem a me, nullo duce, institutum indicant eæ tabellæ, quas typis edo quotannis, exhibeoque amplissimis rei nostræ Litterariæ Triumviris. Neque est præter eundum numquam satis putasse legum sensum exponere, nisi simul ostendisset, quibus ex fontibus illæ manassent. Hinc multa ex Græcis, & Latinis Scriptoribus depromebat, multa ab Historia, omnique antiquitate repetebat, & sæpe etiam a Philosophia ac præsertim morali lumen mutuabatur. Dixisses illum spoliare voluisse Grammaticos suis divitiis, cum ad enodandos juris laqueos vocum origines, rationesque explicaret: non nisi utilia consectabatur, &

quotidie tamen aliquid minime vulgare, minimeque contritum adferebat: adjungebat ad hæc miram Latini sermonis elegantiam, adeo ut si ipsa loqui posset Juris prudentia, non rectius, aut copiosius, aut ornatius, aut majori cum dignitate sensus suos explicatura videretur. Huic rei argumento esse possunt duodecim, quas anno MDCCXLI. in vulgus edidit, epistolæ ad Josephum Torellum, quem paullo supra commemoravimus, *de Servitutibus Prædiorum*. Hæ enim continent eadem ferme illa, quæ anno superiori in schola idem tradiderat, cum VII. & VIII. Pandectarum libros interpretaretur. Quas qui legent hoc maxime admirabuntur, quam acute atque erudite Auctor indagaverit illarum servitutum originem;
quam

quam ſcienter earumdem jura expoſuerit; quam nova multa attulerit de uſufructu illarum rerum quæ ſunt in abuſu, de uſufructu navis, ſtatuarum, ac gemmarum, maſſæ aureæ, vel argenteæ, ſeminarii, ſive plantarii, arearum, ædium, harumque habitationis; quam expedite explicaverit difficiles in quibuſdam legibus nodos, quam facile ſpecie inter ſe pugnantes leges conciliaverit, & quam recte multos Interpretum errores correxerit. Non abs re, immo ſcitu digna ſunt, quæ arrepta a tempore, in quo ſcribebat, occaſione, cum lepide, tum ingenioſe diſſerit de diſcrimine vocum *viridia*, & *viridaria*; & quocunque te vertas, ubique interiorum, ac reconditarum litterarum veſtigia agnoſces. Quapropter eos, quibus di-

ſciplina juris ſquallidum quiddam ac deſertum videtur, facile erroris convinci poſſe arbitror, ſi ad has Dandinianas epiſtolas delegentur. Patavii cum eſset dulcem quidem & optatum capiebat fructum ex familiaritate & conſuetudine Joannis Baptiſtæ Morgagnii, Joſephi Alaleonæ, Jacobi Facciolati, Joannis Antonii Vulpii, aliorumque clarorum virorum, quibus ſemper illud Sapientiæ domicilium abundavit. Ædes quoque frequentabat Card. Caroli Rezonici, qui tum Patavinam Eccleſiam, nunc Orbem terrarum, gentiumque omnium Catholicarum CLEMENTIS XIII. nomine ſapientiſſime, ſanctiſſimeque gubernat. Huic enim eximie carus & jucundus erat præſertim propter ſummam in Deum pietatem, ſummamque morum innocentiam. Atque
hoc

hoc non auditum, sed nobis ab ipsomet Pontifice Maximo testatum prædicamus. Nam cum is aliquando pro sua singulari benignitate passus esset nos secum loqui de viris doctrina claris, qui aut illustrant, aut illustrarunt Patavinum Gymnasium, incidissetque in mentionem Dandinii, paucos se cognovisse dixit, qui cum eo integritate, religione, diligentiaque in liberis educandis certare possent; adeoque viri jucundissimi & ab adolescentia amicissimi obitu se commotum fuisse, ut nihil propemodum sibi unquam acciderit ad dolorem acerbius. Sciunt porro omnes experti, quanta vis sit in amicitia, si hanc similitudo naturæ conjunxerit. Nec minus Hercules Franciscus officia sua præstitit absentibus amicis, e quibus maxime dilexit Jaco-

bum Bassanum Vicetinum, e Cæsenatibus Angelum Serram, Patricium Righium, Ferdinandum Ghinium, Stephanum Florevantium, e provincialibus Sanctem Buchium, Josephum Pintium, & Hieronymum Ferrium, ad eosque cum laxatus erat curis, quas illi docendi munus afferebat, crebras, elegantissimasque mittebat epistolas. Est in manibus hominum, quam ad Bassanum scripsit de BENEDICTI XIV. Pont. Opt. Max. laudibus. Carolo Fattibonio non solum amicitia, sed etiam affinitate sibi conjuncto, cum lite implicaretur, ea tribuit, ut plura a parente proficisci non potuerint. Nam jura illius scripto defendit, & quibus aliis potuit rebus juvit. Longum esset commemorare singulos, quibus in judicialibus controversiis consilia dedit

plena

plena prudentiæ ac fidelitatis. Thomæ Emaldio Lugiensi paranti editionem elucubrationum Bartholomæi Riccii popularis sui multam & utilem operam præbuit. Nam illius politissimi Scriptoris vitam magna ex parte confecit, haud pauca inedita suppeditavit, & ut quam emendate ac nitide Patavinis typis editio fieret curavit. Id intelligi volumus, nemini unquam, qui ejus ope indigeret defuisse, quo fiebat, ut ejus amicitia omnibus esset carissima. Beatum se existimabat si posset memor gratusque accepti beneficii & esse & videri; quod autem ipse tribuerat tamdiu meminisse videbatur, quoad daret. Neminem etsi lacessitus unquam læsit, & in indulgendis peccatis facilem semper se præbuit: tanta vero erat patientia, ut nullus eum querentem audie-

audierit. At qui forti & magno erat animo in rebus suis adversis perferendis, facile tum in amicorum, cum in ceterorum hominum miseriis lugebat. Sed hoc in eo propter singularem ipsius bonitatem minus fortasse mirum videri potest. Vere enim hoc Græci proverbio dicunt, bonos viros faciles esse ad lacrymandum. Si quis unquam fuit remotus & natura, & magis etiam ratione, atque doctrina ab inani laude, simulatione, atque ostentatione, Dandinius profecto fuit; adeo vero simplex & purus, ut vel ipsius fraudis, machinationis, atque avaritiæ nomina ignorare videretur. Quæ, aliæque virtutes eo magis delectabant, quod apparerent in eo cum specie quadam liberali, hilari & venusta. Ludicra spectacula ab ipsa adolescentia fugit,

fugit, & quo tempore plerique hominum solent feriati oblectationi indulgere, ille se in suam bibliothecam abdebat, ut aliquid aut legeret, aut scriptitaret. Ornabant hanc bibliothecam non modo festiva librorum copia, sed etiam picta doctorum hominum imagines, quarum singulis appofuerat brevem, sed elegantem explicationem earum rerum, quae magis essent commemorandae de vita illorum, quos repraesentabant. Magnorum virorum exempla maxime incitabant Dandinium ad illa aemulanda. Quapropter nunquam cogitare destitit, quibus aliis posset ingenii monumentis, quam sustinebat publici Doctoris dignitatem, ornare. Susceperat expoliendos Latinos Dialogos, quos ad emendandam barbariem forensem destinaverat, mul-

ta

ta ex annuis interpretationibus in lucem hominum edere parabat, quo libro *de Servitutibus prædiorum* alii comites darentur, sed ab his, aliisque laude quidem dignis rebus agendis eum abstraxit mors, quam obiit VII. id. Novemb. an. MDCCXLVII. Mortis caussa fuit apoplexis, quæ eum jacentem in lecto (nam febricula laborabat) corripuit. Sepultus est in Æde S. Ægidii, ut ipse testamento præscripserat. In sepulcro vero Joannes Baptista Morgagnius, qui in primis amicissimi hominis casum doluit, hoc inscripsit elogium:

D. O. M.

D. O. M.
HIC SITA SUNT OSSA
HERCULIS FRANCISCI DANDINI
COMITIS ET PATRITII CÆSENAT.
PANDECTAR. COD. AUTHENTICOR.
IN PATAVIN. GYMNASIO
INTERPRETIS CELEBERRIMI
GENERE DOCTRINA MORIBUS
PRÆSTANTISSIMI
QUI VIXIT AN. LII.
OBIIT AN. DOM. CIↃ IↃCC XXXXVII.
VII. ID. NOV.

Cæsenates non solum luctu, sed etiam justorum pompa, cenotaphio, & monumentis litterarum tanti civis mortem honorandam decreverunt, quod ad memoriam patriæ laudis, & ad superstites excitandos spe gloriæ plurimum conducere sunt arbitrati.

OPE-

OPERA EDITA.

ORAZIONE delle lodi del Sereniſſimo Principe Eugenio di Savoja per le vittorie riportate contro il Turco. Extat in libello, cui titulus: *Componimenti degli Academici Riformati di Ceſena per le vittorie dell' arme Ceſaree ſopra de Turchi. In Faenza per Gioſeffantonio Archi Stamp. del S. Offizio* 1717. In 16.

CÆSARIS BRIXII ad CLEMENTEM VIII. Pont. Max. Urbis Ceſenæ deſcriptio a Franciſco Maria Faccino Ceſinate nunc primum ex Italico in Latinum ſermonem verſa, & Elchrei Dinunde (hoc eſt Herculis Dandinii) *adnotationibus illuſtrata ac locupletata.* Extat in *Theſauro Antiquitatum & Hiſtoriarum Italiæ edito a Petro Burmanno,* Tom. IX. *Par.* VIII. *quæ priorum Tomorum ſupplementi vicem præſtat: Lugduni Batavorum ſumptibus Petri Vander Aa, Bibliopolæ Civitatis, atque Academiæ Typographi,* 1723. in fol.

HERCULIS FRANCISCI DANDINI CÆSENATIS OTIUM ARICINUM, ſive de Urbanis officiis Dialogi V: quibus accedit ab eodem ex Italico ſermone in Latinum converſus Joannis Caſæ Galateus: Romæ ex Typographia Antonii de Rubeis &c. an. 1728. in 4.

LEGES ACADEMIÆ PHILOMATORUM nuper in urbe Ceſenæ inſtitutæ Kalendis Januarii 1731. *Ceſenæ eodem anno*, in 8.

ORA-

ORATIO, CARMEN, & ELEGIA, quæ laudes continent CLEMENTIS XII. Extant in libro, qui inscribitur: *Alla Santità di nostro Signore Papa Clemente XII. tributo di venerazione, e gratitudine della Città di Cesena per li decorosi ed utili privilegj dalla Santità Sua ad essa restituiti. In Padova 1732. presso Giuseppe Comini*, in 8.

ERMINII AC MERANII DIALOGUS, *in quo Erminius ad Filium suum erudiendum institutionem parat, Latine, idemque Italice conscriptat, auctore Hercule Francisco Dandinio, Patritio Cæsenate, Comite & J. C. Cæsenæ typis ac sumptibus Francisci Antonii Blasinii Typogr. Episc.* 1734. in 4.

HERCULIS FRANCISCI DANDINI Comitis, & J. C. Cæsenatis, de forensi scribendi ratione culta atque perspicua: Dialogus primus. Patavii 1734. *typis Joannis Baptistæ Conzatti*, in 4.

HERCULIS FRANCISCI DANDINI Comitis, & J. C. Cæsenatis de ea Distribuentis Justitiæ parte, quæ in præmiis largiendis versatur commentariolus ad interpretationem legis XIV. §. *de honoribus, & §. Gerendarum de muneribus et honoribus. Patavii*, 1734. *typis Joannis Baptistæ Conzatti*, in 4.

HENDECASYLLABI sane fluentes, & nitidi *ad Catullum a Joanne Antonio Vulpio commentariis auctum et illustratum* impressi sunt cum eodem Catullo, *Patavii* 1737. in 4.

DE

DE PONT. OPT. MAX. BENED. XIV. laudibus epistola ad Jacobum Bassanum S. J. Patavii apud Josephum Cominum 1740., in 8.

HERCULIS FRANCISCI DANDINI Comitis et J. C., et in Patavino Gymnasio Pandectarum, Codicis Justinianei, et Novellarum Constitutionum interpretis, de Servitutibus prædiorum Interpretationes per epistolas ad loca quædam libri VII. *et* VIII. *Pandectarum illustranda pertinentes. Veronæ typis Seminarii* 1741. in 4. magno.

